

חטא העגל - העבודה לה' אך על פי ההיגיון ולא על פי הציווי (צו-צז)

צו

אמר הכוזרי: זה בזכות הכבוד הנמשך מאדם. אדם היה הנכבד ביותר בארץ. מכאן מתחייב שאתם הנכבדים מכל יושבי הארץ. אך איך מתיישב כבוד זה עם חטא זה?²³⁶

צז

אמר החבר: באותם ימים כל האומות²³⁷ עבדו תמונות. גם לו היו פילוסופים מוכיחים את ייחוד האל ואת היותו ריבונו של עולם, היו בהכרח נזקקים לתמונה שיפנו כלפיה ויאמרו לפשוטי-העם שלהם ולציבור שלהם שדבר אלוהי דבק בה, ושהיא מיוחדת בדבר מעורר-התפעלות ומופלא. יש מהם שייחסו זאת לאלהים, כמו שאנו עושים היום במקומות שאנו מרוממים עד כדי שנתברך בעפרם ובאבניהם²³⁸. ויש שייחסו זאת אל רוחניותו של כוכב מן הכוכבים, או אל מזל, או אל קמיעות או אל דברים אחרים. ציבור לא היה מתחבר לקבל תורה אחת מבלי תמונה מוחשת שפנו כלפיה²³⁹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

236 כלומר, אכן מבחינה סגולית ישראל מעולים מהאומות, וזה מסביר מדוע מי שרוצה קרבת ה' צריך להידבק בישראל. אולם מבחינת היחס החברתי לישראל, בזה יש להתייחס למעשיהם, וחטא העגל יוצר כלפיהם יחס מבוזה. כמו תרח שאפשר לכבדו משום שהוא נושא סגולה, אך מצד שני היה נתעב בעיני האלוה כי היה עובד עבודה זרה.

237 אין ריה"ל מתכוון לתרץ להיות ש"כולם עושים" אין זה חמור כל כך. ריה"ל פותח בתיאור החולשה שהיתה באומות מפני שעם ישראל דווקא בהיותם בני סגולה מקושרים לכל האומות ומושפעים מחולשת האומות וטעויותיהם. אולם בשונה מהאומות - הקב"ה יודע אותם ("רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם"), ועל כן בנפילתם - הם נענשים, ואז עושים תשובה ועולים, ועל ידי זה מעלים את הכל. עיין בהרחבה בדברי ריה"ל לקמן מאמר ב, מד. אם כן, נפילת ישראל בחטא זה ועלייתם - לא רק שאינן מלמדות על קטנותם של ישראל, אלא הן הן המלמדות על היותם בני סגולה! פרסום חטא העגל אינו מקרי, הוא נועד להחדיר בעולם כולו את הדרישה לעבוד את ה' רק באופן שהוא ציווה, ובכך תבוער העבודה זרה מהעולם.

238 רמז לפסוק בתהלים קב, טו: "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו". וכוונתו שעם ישראל רואה באבני ארץ ישראל ובעפרה, וכל שכן בעפר ובאבנים של המקדש, מקור קדושה וברכה.

239 משמע מהמהלך של ריה"ל שהוא סובר כדברי הרמב"ם במו"נ ג, לב שהציווי לעשות משכן ולהקריב קרבנות היה מפני שעם ישראל הורגל לכן מהתרבות שסביבו, ולא יכול היה לקבל עבודה לאלוה מבלי שיהיה מקום לכוון אליו ולעבוד אותו. לעומת זאת, במאמר ב, כו, מבאר ריה"ל את עבודת הקרבנות והמקדש כסדר אלוהי לחלות השכינה. וכן במאמר ג, נג, מבואר בריה"ל שעבודת הקרבנות של עובדי עבודה זרה הועתקה מהנביאים ולא להפך: "כאשר שמעו הרוחניים (=אנשים שניסו להוריד ישויות רוחניות) על הופעת הרשמים האלוהיים שנתרחשה על ידי הקרבנות מימי אדם ועד בני ישראל, סברו שהמקור הוא זריזות וחקירה בלבד, ושהנביאים לא היו אלא חכמים שהתחכמו

הערות - ילמד ענוים דרכו

ותכננו אותן נפלאות בהיקשיהם. לכן שאפו שיקבעו אף הם את שיעוריהם של קרבנות בזמנים ידועים ומתוך צפייה בכוכבים, על פי מסקנות היקשם, מלווים במעשים ובהקטרת קטורת. הם אפילו חיברו ספרים על הכוכבים ודברים אחרים שנאסר להזכירם. נחותים מהם - בעלי השמות, כאשר שמעו שנביא שקיבל נבואה אמר כך וכך ונעשה לו נס מסוים, סברו שאותו הדיבור הוא הגורם לנס. לכן ביקשו אותן תכונות. (אך) המלאכותי אינו כטבעי". וכבר תמה הרמב"ן (ויקרא א, ט) על הרמב"ם כיצד יסביר את הקרבנות שהקריבו אדם וקין והבל בעוד שלא היתה עבודה זרה בעולם, וכן קרבנות נח, שלא היה אדם מלבדו.

אולם באמת יש לחלק בין השאלה אם סדרי המקדש והקרבנות הם קביעה אלוהית מראש מקדם לחלות הדבר האלוהי, לבין השאלה אם ניתן לאדם לעבוד את האלוה גם בלא סדר זה, כאשר עדיין לא הגיע זמנו, או שמפני לחץ פנימי - יש צורך לעבוד דווקא באופן זה. נסביר: סדר המקדש והקרבנות הוא סדר אלוהי לחלות השכינה בעולם על ידי בני הסגולה. על כן עשו כן אדם, הבל, נח והאבות. ומהם העתיקו טועים מאומות העולם ופיתחו את העבודה זרה והיא התפשטה בכל הארץ. אולם האבות ושאר בני הסגולה לא היו תלויים בעבודתם לאלוה בקרבנות או במקדש או בארון ולוחות. הם עבדו את האלוה לפי מה שציווה אותם, ומבחינתם אין חילוק בין ציווי ללכת לארץ כנען ולעשות צדק ומשפט ולהכניס אורחים ובין ציווי להעלות עולה - הכל לפי הרצון האלוהי. אולם המעתיקים לא שעבדו עצמם לרצון האלוהי (שאם כן לא היו מקריבים ללא ציווי וללא הקפדה על הכללים האלוהיים), אלא מטרתם היתה להשיג את חלות ההנהגה העל-טבעית עליהם. לכן העצימו מאוד את ענייני הקרבנות והמקדשות ודומיהם. ישראל התחנכו במקומות אלו, ועל כן אילו הסתפק הקב"ה במעמד הר סיני בעשרת הדיברות והיה ממתין לבניין הסדר של חלות השכינה לכיבוש הארץ ובניין המקדש בירושלים - לא היה עם ישראל מקבל תורה זו. הוא לא היה במדרגת האבות שהאמינו בה' גם כשלא היו נסים גלויים לפנייהם. על כן הקדים ה' את סדר המקדש והקרבנות כבר לימי המדבר. כעין זה כותב ריה"ל לגבי הצורך בנסים (לקמן ב, ב): "ואולי לזאת התכוון באומריו: 'וארא אל אברהם [אל יצחק ואל יעקב] באל שדי', כלומר, בדרך הכוח וההשתלטות, כמו שאמר: 'לא הניח איש לעושקם ויוכח עליהם מלכים'. הוא לא ברא להם נס כמו שברא למשה. לכן אמר: 'ושמי ה' לא נודעתי להם'. הוא התכוון: 'ובשמי ה'', כי האות ב"ת ב'אל שדי' באה במקומה. הוא עשה אפוא למשה ולישראל מה שלא השאיר ספק בנפשות שבורא העולם בורא אותם דברים בריאה מכוונת ראשונית, כגון מכות מצרים וקריעת ים סוף והמן ועמוד הענן וזולתם, לא מפני שהיו יותר נכבדים (=צדיקים) מאברהם יצחק ויעקב, אלא מפני שהיו ציבור שהספק בנפשותיהם. האבות, לעומתם, היו בשיא האמונה וניקיון הלבבות, עד כדי שאילו לא נתקלו אלא ברע - לא היתה אמונתם באלוהים מתערערת. לכן לא היה להם צורך בכך". והם שתי מדרגות באמונה, כמו שכתב ריה"ל במאמר ה בסוף סעיף כ: "עם זאת מייחסים את כל [זה] לסיבה הראשונה בדרכים שהזכרו. על פי המטרה הראשונה (=שהפעולות נעשות ע"י האלוה) היו קורות בני ישראל כל עוד נשארה השכינה ביניהם. לגבי מה שאחר כך יש ספק - זולת בליבותיהם של המאמינים - האם קורות אלה [שלאחר שהשכינה נסתלקה, הם על פי] מטרה ראשונה של אלוהים יתעלה, או שהן מסיבות אסטרונומיות (=טבעיות) או אקראיות (=מקריות). אין טיעון חותך. אבל ראוי לייחס את הכול אליו יתעלה, ובמיוחד את הדברים הגדולים כגון המוות, התבוסות, האושר, האסונות, והדומים להם". והנה, כשאין אדם משעבד עצמו לאופן שבו האלוה רוצה להופיע עליו ולאופן העבודה שה' רוצה שיעבוד אותו, והוא ממוקד רק בדרך מסוימת של עבודה, הוא יגיע בהכרח לעבוד באופן זר מציווי האלוה. וזה ביאורו של ריה"ל כאן: הלחץ של ישראל לעבוד את ה' דווקא על ידי דבר מוחשי שיכוונו אליו, גרם גם להבטחה האלוהית שיתן להם דבר זה וגם לנפילה שלהם לבסוף, כשלא המתינו למה שיביא. הסבר זה נכון בדברי ריה"ל, המדגיש רק את הצורך של העם בדבר מוחשי לכוון העבודה אליו.

לבני ישראל הובטח²⁴⁰ שיוֹרֵד אליהם מאלהים דבר שיראו אותו ויפנו כלפיו, כמו שפנו כלפי עמוד הענן ועמוד האש בשעת יציאתם ממצרים, ויצביעו עליו וירוממו אותו, ילכו לקראתו וישתחוו לאלהים יתעלה כשהם פונים אליו. כן היו פונים אל עמוד הענן שירד אל משה, עליו השלום, כל אימת שאלהים פנה אליו בדיבור, שאז היו עומדים בני ישראל ומשתחוים לאלהים יתעלה כשפניהם²⁴¹ אל הענן²⁴².

הערת - ילמד ענוים דרכו

אולם הרמב"ם מוסיף שגם רבים מסדרי הקרבנות והמקדש שבתורה דומים למנהגי עובדי עבודה זרה. על עניין זה יש להוסיף, שכיוון שעובדי עבודה זרה העתיקו מבני הסגולה את דרכי העבודה (כדברי ריה"ל הג"ל, וכן ניתן לפרש ברמב"ם בתחילת הל' ע"ז), מובן מאליו שציוויי ה' בסדרי העבודה יהיו דומים למנהגי עבודה זרה. וזה סוד עניין פיזור ניצוצות הקדושה בעולם ואיסופם ועילויים על ידי ישראל. על פי הסבר זה נבין מדוע היה חשוב שישראל יהיו מחוברים לאומות העולם (עיין לקמן ב,מד) ויחוו את חולשותיהם ויושפעו מהם, כי רק אז בחטאם והעונש האלוהי בהם הם מעלים את כלל האומות.

עוד כותב הרמב"ם שיש בפרטי המצוות הללו דברים שאינם לפי "הכוונה הראשונה" שבתורה אל אלא רק בגלל צורכם של ישראל. גם זה לא קושיה כלפי "הסדר האלוהי", כי גם החולשות של עם ישראל ושל האדם בכלל הן יצירה אלוהית, והתורה שהיא הסדר האלוהי לאומה, מותאמת בין השאר גם לסובייקטיביות של אותו דור.

240 שמות כד,יב: "ויאמר ה' אל משה: עלה אלי ההרה והיה שם, ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם".

241 מדוע פנו דווקא אל עמוד האש ועמוד הענן? מפני שהם עצמים שנפעלים רק על ידי רצון האלוהי ולא על ידי סיבות אמצעיות, ועל כן קל יותר לעם להכיר בנוכחות השכינה. וז"ל ריה"ל במאמר ד,ג (עמ' 217-218): "(אשר לשם) 'אדני' הכתוב אלף דלת נון יוד - הוא כמו הצבעה לדבר אף שהוא לאמיתו נעלה מן ההצבעה. מפני שהצבעה היא רק אל צד אחד למעט צד אחר. לפיכך רומזים אל הדברים המופעלים על ידו, שהוא משתמש בהם שימוש ראשוני (ללא סיבות אמצעיות כמו הטבע או המקריות)... כך רומזים אל השמים, כי הם כלי המשמש ברצונו יתעלה בלבד בלי סיבות אחרות המתווכות ביניהם - ואין רומזים אל דבר מן המורכבים, מפני שהם כלים המשמשים בתיווך סיבות אחרות המשתלשלות עד אליו יתעלה, כי הוא סיבת הסיבות - ואומרים: 'היושבי בשמים', 'כי האלוהים בשמים'. ופעמים אומרים על דרך המטפורה: 'יראת שמים', 'וירא שמים', 'ומן השמים ירוחמו'. כמו כן רומזים על עמוד האש ועמוד הענן, ומשתחוים כלפיו, ואומרים שאלוהים שם, מפני שאותו עמוד משמש ברצונו [יתעלה] בלבד ואינו כשאר העננים והאֲשִׁים הנקרים באויר מסיבות אחרות. כמו כן רומזים אל 'אש אוכלת בראש ההר', שאותה ראו המון העם, ואל הצורה הרוחנית שאותה ראו העילית: 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר', והיא נקראה: 'אלוהי ישראל'. כן רומזים אל ארון הברית, ואומרים אודותיו: 'אדון כל הארץ', כי הופיעו עמו נפלאות ונעלמו מאחוריו... לפעמים רומזים אל הנביאים ואל החכמים המעולים, כי הם ככלים ראשונים לרצון אלוהים. הם פועלים על פי חפצו ואינם ממרים את ציוויו בדבר כלשהו, ונפלאות נגלות על ידם. על רמיזה מעין זאת אמרו החכמים: 'את ה' אלוהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים'. מי שהוא בדרגה זאת ראוי להיקרא 'איש אלוהים', תואר מורכב מאנושות ואלוהות, כאילו אמרת: 'האדם האלוהי'... - עניין זה הוא המפתח להבנת הפסוקים לחטא העגל: "כי זה משה איש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו" - כמו שמבאר והולך.

242 שמות לג,י: "וראה כל העם את עמוד הענן עומד פתח האוהל וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו"; ויקרא ט,כג-כד: "וירא כבוד ה' אל כל העם. ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים וירא כל העם וירדו ויפלו על פניהם".

וכאשר שמעו את דיבור עשרת הדיברות, ומשה, עליו השלום, עלה אל ההר וחיכה לשני הלוחות כדי להורידם אליהם וכדי לבנות להם את הארון, כדי שיהיה להם כיוון-תפילה הנראה-לעין, אשר בו הברית האלוהית והיצירה האלוהית, כלומר, שני הלוחות — זאת בנוסף לענן ולאורות שדבקו בארון ולנסים שנגלו באמצעותו — והעם נותרו מצפים לירידת משה, עליו השלום, מן ההר כשהם כמות שהם — הם לא החליפו את בגדיהם, עדייהם וחליפותיהם, אשר בהם חגגו את יום [מעמד] ההר, אלא נשארו במלבושם²⁴³ כשהם מצפים למשה, עליו השלום, מרגע לרגע — והוא בושש לבוא אליהם במשך ארבעים יום — ולא לקח עמו צידה ולא נפרד מהם אלא מתוך כוונה לעזוב ליום אחד בלבד²⁴⁴, [כאשר כך קרה] התעוררו חשדות רעים אצל חלק מאותו ציבור גדול²⁴⁵.

פשוטי-העם החלו מתפלגים לכיתות. הדעות והחשדות התרבו. לבסוף²⁴⁶ מצאו אנשים מוצא בכך שדרשו דבר-מה שיעבדו אותו ויפנו אליו כשאר האומות, מבלי להכחיש את אלוהותו של מי שהוציאם ממצרים, אלא שיהיה זה דבר שיצביעו עליו בשעה שהם מתארים את נפלאות אלוהיהם²⁴⁷, כמו שעשו המאמינים כלפי ארונו של

הערות - ילמד ענוים דרכו

243 שמות לג,ד: "ולא שתו איש עדיו עליו".

244 בניגוד לגמרא בשבת שפירשה שידעו שירד ביום הארבעים אך טעו בחישוב, ריה"ל מסביר כפשוטו: כמו שבכל הימים שקדמו למעמד הר סיני, משה עלה ובו וביום ירד, כך ציפו ישראל שתהיה עלייה זו. ולפי זה, אכן מדובר בהמתנה ארוכה מאוד.

245 שמות לב,א: "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר..."

246 ההמתנה הארוכה בחטא העגל באה להורות לדורות שגם כאשר האלוה עדיין אינו מגלה את רצונו ואת הדרך לעבודתו - אין להמציא עבודה מעצמנו. אלא מצוים אנו להמתין עד שיערה רוח ממרום להנחותנו.

247 שמות לב,א: "ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו: קום עשה לנו אלוהים אשר ילכו לפנינו, כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". והתקשו המפרשים כיצד הם מבקשים "אלוהים" כתחליף למשה ולא כתחליף לקב"ה? אולם לפי ריה"ל ההסבר ברור: משה והנביאים, שבהם היתה נבואה ועל ידם נעשו נסים, היו בעצמם הופעה של שכינה, בדיוק כמו עמוד האש והענן או הלוחות והארון. ומסביר ריה"ל (ד,ג בביאור שם "אדני") שמשום כך היו קוראים לנביא "איש האלוהים". לכן רצה העם, כשראה שמשה אינו חוזר, תחליף למשה, דבר מוחשי כמו הארון והלוחות, שיהיה בו גילוי אלוהות ויהיה המקשר בינם לבין הקב"ה. לפי זה גם מה שנאמר לאחר מכן שהשתחוו לו, הכוונה שהשתחוו לה' וכיוונו פניהם לעגל, כמו שעשו כלפי עמוד הענן והאש או אחר כך כלפי המשכן. ואין בזה איסור מלבד שה' לא ציווה בזה. ועיין ברמב"ן ב"תורת ה' תמימה" וכן בפירושו לתורה, שהסביר את הפסוקים כמו שביאר ריה"ל, אלא שהסביר שאחר שהוקם העגל - היו שכבר הלכו ועבדו אותו כאלוה, ולא כאמצעי. וריה"ל לא נזקק לזה, כנ"ל.

למחלוקת ביניהם יש השלכה רחבה יותר: לפי הרמב"ן אין לעשות אמצעי בין האדם העובד או מתפלל לבין האלוה, למשל אין לו להתפלל למלאך שיתפלל לה' בשבילו, וזאת מחשש שיבואו לעבוד את האמצעי עצמו. איסור עשיית פסל כמתווך לאלוה הוא מחשש שידרדו אחר כך לעבוד אותו בעצמו. על כן התנגד הרמב"ן ב"תורת ה' תמימה" לפנות למלאכים שיתפללו למען ישראל,

משה, עליו השלום, באומרם שהאל שָׁם, וכמו שאנו עושים כלפי השמים וכלפי כל דבר שאנו יודעים אל-נכון שתנועתו היא בחפץ אלהים בלבד, לא באקראי, לא ברצונו של בן-אדם ולא בתוקף טבע.

חטאם היה בעשיית-תמונה שנאסרה עליהם, ובכך שייחסו דבר אלוהי לדבר שיצרו אותו בידיהם ובבחירתם ללא ציווי אלהים²⁴⁸. נימוק לסלוח להם על זאת היא המחלוקת ביניהם שהזכרנו קודם. מבין שש מאות אלף איש לא הגיע מספר העובדים את העגל לשלושת אלפים. הנימוק-לסלוח לנכבדים שבהם²⁴⁹ היה שעזרו בעשיית העגל כדי שיתגלו הממרים מן המאמינים, כדי שייהרגו הממרים שעבדו לעגל. יצאה עליהם ביקורת על זאת²⁵⁰, שהרי הוציאו את המרי הצפון מן הכוח אל הפעל.

שאלות מנחות:

- ➔ האם המלך בשאלתו הפנים את ההבדל בין המבט הסגולי לבין המבט הבחירי? האם הפנים את הכבוד שיש לרחוש ל"בן הסגולה החוטא"?
- ➔ מדוע התירוץ "כולם עושים" מקטין את החטא של בני הסגולה, הרי מהם מצפים ליותר?
- ➔ האם "עם סגולה" פירושו "עם המנותק משאר העמים"?

הערות - ילמד ענוים דרכו

כי לבסוף יבואו גם לעובדם ממש. אולם ריה"ל אינו רואה בעיה באמצעי ומתווך בין האדם לאלוה, ובלבד שזה יבוא בציוריו אלוהי ולא במעשה ידי אדם. איסור עשיית פסל באמצעי לעבודת ה' אינו מחשש שידרדרו לעבוד אותו לבסוף, אלא מפני שעבודת ה' צריכה להיות רק על פי הציור האלוהי. 248 בביאור החילוק בין העבודה לאל זר לבין העבודה לה' שלא על פי ציווי - עיין לקמן ד, יג בחילוק שבין סיעת ירבעם לסיעת אחאב (הובא לעיל בהערות על סעיף עז).

249 היינו אהרן, שסייע להם בהכנת העגל, על אף שידע שאין לעבוד את ה' אלא על פי הציור האלוהי. והנה אהרן מתנצל באומר: "ויאמר אהרן: אל יחר אף אדוני, אתה ידעת את העם כי ברע הוא". דבריו קשים להבנה, ומתבארים על פי ריה"ל: אהרן סייע כדי לגלות את החוטאים, וזה גם פירוש המילה "פרוע": "וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פָּרְעָה אהרן" - כלומר גילה קלקולו. בריה"ל מצאנו הסבר כיצד לא נענש אהרן בעונש חמור של עבודה זרה, על אף שהוא שעשה אותו בחרט: הוא לא חטא אלא באיסור לאו של "לפני עיור". [עיין בקידושין לב, א במעשה של רב הונא ובנו רבה. וע"ש בפוסקים שתמהו, שגם אם האב סולח, הרי הבן התכוון לחטוא? וכן, עדיין היה הבן עלול לכעוס? ע"ש בתוס' ובריטב"א ובשאר המפרשים, והדברים דחוקים. ובפשטות נראה שלאב יש מצוות חינוך כלפי הבן, ולכן יכול להעמידו בניסיון של "התכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו" כדי לחנכו וכדי שיתקן מידותיו. אלא שצריך לעצור אותו לפני שידרדר לחטאים נוספים. אהרן היה אביהם של ישראל ורצה לראות אם אכן ירצו ליצור עגל כדי לעבוד את ה' דרכו, אך במטרה להפנות בסוף את הכל לעבודה ישירה לה': "חג לה' מחר"! אך לבסוף הוא לא עצר את הדרדר. וזהו שנא': "וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן..." - שכבר עברו וחטאו הרבה מעבר למה שניסה אותם אהרן.

250 דברים ט, כ: "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא". ריה"ל מבאר שעבר על איסור "לפני עיור לא תתן מכשול".

- ✦ מה משמעות דברי חז"ל שאמרו שלא היו ישראל ראויים לאותו מעשה, אלא שחטאו כדי להורות תשובה לרבים? מי הם "רבים" אלו?
- ✦ האם נתינת הלוחות הארון והמשכן באה לכתחילה או רק מפני חולשת העם? אילולא נזקק עם ישראל לדבר מוחשי לעבודת האל, האם היו מצטווים בבניית המשכן או המקדש או הקרבנות?
- ✦ למה עמעה התורה את חטא העגל, כך שלא ברור אם עבדו לאל זר או עבדו לה' באופן שלא ציווה?
- ✦ "אלה אלוהיך ישראל" - את מי בא העגל להחליף על פי ריה"ל? למה הנביא מכונה "איש האלוהים"?